

ВИСОКА ВОДА

Више не марим за године, јер сам давно престао да се сналазим у томе кад ми се нешто догодило, да ли у години за коју у први мах помислим да се то збило, или ипак у некој години раније, или чак у некој касније. Иако је историја моја љубав, у неку руку и позив који ме храни, прошлост у моме животу је збркана појава. Кад помишљам на њу, све је у њој разговетно осим календарског редоследа, па зато често спомињем године само онако отприлике. Одлично се сећам околности кад су ме погодиле две невоље, истовремено, а рекао бих да је то било отприлике пре двадесет и више година. Верујем да не грешим, али кад ми се нагло погоршао вид и скоро у истом часу почели прсти на рукама да ми трну, колико год да ми је та двострука мука знатно пореметила живот, заправо не знам тачно. Усредсређујем се и поново кажем себи да је то било свакако пре двадесет и више година. Моја пометња у погледу година тиче се само моје прошлости. Једино са собом сам у том хаосу. Календарско памћење ме издаје једино кад говорим о свом животу. Остали датуми света су ми као на длану. Рецимо, кад је Фуше постао Наполеонов министар полиције? То знам не у годину него у дан. Дабоме, 20. јула 1799.

Сећам се да сам из ноћи у ноћ, под слабашном светилком, читао роман чији јунак из дана у дан посећује музеј и тамо проводи сате само пред једном једином сликом. Опчињен је том Тинторетовом сликом на којој је приказан непознати седобради човек. Читао сам споро, јер сам желео да читам књигу што дуже. Враћао сам се на већ прочитане странице и поново их читао. Застајкивао сам код сваке речи, упијао је и онда је претварао у десетине других речи. Као што је јунака опчињавало дело старог мајстора тако је и мене готово хипнотисао лик који гледа у портрет седобрадог, гледа и гледа, и не одустаје. Тако истрајно гледајући, неће ли напослетку ослепети, питао сам се. Разумљиво је да сам и сâм, у то време, подлегавши мени необјашњивом нагону опонашања, почео да одлазим у београдски музеј, код споменика Кнезу Михаилу на коњу, и предајем се вишечасовном гледању једине Тинторетове слике коју музеј поседује. Зурио сам у *Бојородицу са дејшејом у крилу*, а нарочито ме је опседао лик ктитора на слици, јер сам почео себе да убеђујем да тај ктитор, који је дошао до мајке и њеног чеда да би их даровао, није нико други него седобради човек чији је портрет у бечком музеју, кога је, на слици у Београду, Тинторето портретисао кад је овај био нешто млађи и брада му још није била побелела, али зато је хермелинско крзно, које је опшивало ктиторов огртач, било малтене у длаку налик оседолој бради непознатог чијим је портретом занесен лик из романа.

Кад су најзад, после два или три месеца откако су почели, моје читање у полумраку и гледање, док не бих обневидео, јарко обасјане слике на музејском зиду окончани, утврдио сам да су ми очи оболеле и да ми је вид неповратно ослабљен. Уз то, нисам више могао, без бола, ни да машином преписујем свој рад о настанку модерне полиције, увођењу доушничке мреже, регрутовању жбира, рађању тајних агената, читавог једног зналачки развијеног обавештајног апарата, а што све, између осталог, дугујемо управо Жозефу Фушеу, који је увећао моћ полиције као нико други до њега и до те мере да га се и сам Наполеон

донекле плашио. Кад год бих откуцао неко слово у утрнулој шаци силно би ме жигнуло. У обе руке ми је очигледно био некако оштећен нерв који пролази кроз такозвани карпални тунел у ручном зглавку. Укратко, могао сам да се опростим од рада са писаћом машином. Поново сам спао на исписивање папира руком, а и то писање није смело да буде сувише жустро ни брзо. После извесног времена, те 1998. године, распитујући се, нашао сам Гојка Чарапана, несвршеног студента, да ми дактилографише. Становао је недалеко од мене, без погађања је прихватио цену по откуцаој страници, и чак ме уверио да ће боље бити да ми радове уноси у рачунар него да лупа по превазиђеној писаћој машини чија је тастатура била, рекао је, већ прилично расклиматана. Испоставило се, кад сам га тестирао, да без тешкоћа успева да рашчита мој рукопис, мада не пишем увек баш читко. Гојко рече да штрпкам и зобљем слова, па понеко изгледа прилично оглодано, али није му проблем да погоди која је реч написана, јер замишља да је написана тајним писмом, а он је, и то је истакао, као рођен за одгонетање шифри. Одмах смо, приликом првог сусрета, разговарали отворено. Кад сам му споменуо да је порекло моје невоље са очима везано, како сам убеђен, и за претерано зурење у дело венецијанског старог мајстора, из Гојка су ни пет ни шест провалиле речи о томе да је и једна од његових животних невоља, од пре годину и неколико месеци, скопчана с Венецијом. Водио је тада тамо своју девојку. Похађала је, на Коларцу, курс италијанског и маштала да отпутује једном у Венецију о којој је ваљда све знала што се могло знати. Обећао је да ће је водити, а он се држи задатих речи. И, ето, отишли су. Била је још зима. На крају је тај њихов венецијански боравак испао кобан, рече, макар кобан по њега. За тај пут се силно задужио и сад тај дуг мора да искијава. Али, тај дуг је ипак ништаван у поређењу с другим стварима које су му легле на плећа. Неће о њима да говори. Свеједно, дебео је разлог зашто му је сваки посао добродошао, јер послова у Србији за њега нема напретек, па му овај са мном, био је искрен, пада као с неба.

Пошто смо склопили наш преписивачки договор, вратио се својој венецијанској исповести. Анђелка и он, причао је, морали су аутобусом до Будимпеште, где су вадили транзитну визу за Италију, а онда су возом преко Беча доспели до Венеције. У рано фебруарско јутро су изишли, низ широке степенике, са станице Санта Лучија у град који је био сав у магли. Могли су да виде прст пред очима, али даље од прста није се много назирало. Чули су само гласове и повике који као да су допирали из празнине. Ноздрве су им се испуниле неким амонијачним задахом, измешаним са сланкастим ваздухом и мирисом мора. Срећом, стотинак метара од станице био је већ Велики канал и мало пристаниште на којем су се укрцали у вапорето. Вожња гондолом је била скупа и нису могли себи да је приуште. Каналом су, испод моста Риалто, на који су, кад је искрснуо тик пред њима, а неко до њих рекао *Риалтио*, напосто зинули, како рече, отпловили до Трга Светог Марка. Тад се већ било прилично разданило и магла се довољно разминула, па су могли лакше да се снађу и потраже адресу на којој су рачунали да се сместе. Адресу су већ од неког били добили у Београду, и то је требало да буде јефтина локанда. Изишли су на трг, где су у кафеу Флоријан попили по дупли капучино и проучили план града. Гледај ово, рекла је Анђелка и ставила прст на неко место на плану: *Фондамент*а дељи инкурабили. *Насиџ неизлечивих!* То мора да је куга, додала је, јер нико није толико пута посетио Венецију колико пута је то чинила куга. Онда су се запутили дијагонално преко Трга. У мењачници су заменили марке за лире и затим, лево од базилике, ушли у улицицу, скренули лево и, без лутања, убрзо нашли тражено место. Била је то палата, у којој их је примио постарији станодавац. Цвиќери су му биле спуштени на носу. Можда је до малочас читао новине. Осмотрио их је

спочетка у неверици, као да се питао да ли су они уопште од крви и меса, и откуда да су се, такви, опипљиви, нашли пред њим. Некако су успели с њим да се споразумевају, јер он као да је говорио једино венецијански. На енглеске речи правио се глув. Анђелкин италијански је још којекако слушао. Провео их је кроз ходнике и две-три одаје, међу којима је једна прилагођена да служи као кухиња, и на крају им показао собу са старинским креветом од кованог гвожђа. Кревет је личио на огроман канделабр преудешен за спавање. Сели су на њега да га испробају. Шкрипутао је. На једној од зидних полица налазила се одложена само једна књига, стара, као да је годинама нико није дотакао. Да, неки дебели речник. Анђелка се, рече Гојко, нагнула над њом, ни она је не додирнувши, и прочитала с корица. Диционарио дел диалето венециано ди Ђузепе Боерио – Венеција, кои типични ди Андреа Сантини е фиљо, MDCCCXXXIX. Алергична је на прашину, што добро зна, а лицем се сувише примакла том диционарију, готово га њушкајући. Чим је изговорила ону завршну тајанствену формулу од слова икс икс и икс, наступило је њено кијање. Трипут узастопце. Пригушивала га је и заустављала дланом, а кијала је као маче, и зато јој је он, као и увек, рекао *йиссс мачка*. Разумео је да је реч о венецијанском језику. Венецијански господин се намрштио на њега и упитно рекао *йиса макаџа рајаца* или нешто слично, а он је немоћно слегнуо раменима. Кад отпаше и обришу књијурду, моћи ће понеку реч да науче. Стари господин је, међутим, излазећи, понео књијгу са собом, мрмљајући опет нешто као *йиса макаџа*.

Морао сам на часак да прекинем Гојку. Та тајанствена слова која ти је срицала, заправо су година издања. У римским бројкама. А је ли, одврати ми он тобоже захвално, ко би рекао, није ми пало на памет, баш сам глуп, могао сам и да се сетим, чудим се себи, ммммм, па добро – још тренутак климајући главом, наоко оклевајући да ли заслужујем то шта би да ми каже. Несумњиво је да је то казивање њему било најпотребније. Зато је наставио.

Једини прозор у соби гледао је тамо где се састају два канала, Свете Марије Сладострасне и Светог Ђулијана, чија вода је била малтене испод самог прозора. Цена је била у реду и они су тако на недељу дана закупили свој смештај. Анђелка је превела старчеве речи кад је најам потврђен: *Кад овде засјише, у овој йосћељи, и све осћало око вас ће засјаиши*. Мора бити да је грешила у преводу. Одмах су, исцрпљени од ноћног путовања, легли у постељу, као да провере истинитост превода, и спавали до подне. Тих неколико часова мртвог сна их је окрепило. Истог дана, по подне, до поноћи, лутали су градом. Нису тражили никакве знаменитости него су напосто само ходали, не марећи куда иду кроз тај лавиринт улица. Друкчије се не може ни назвати то замршено клупко уличица него лавиринт. Избијали су на лагуну и канале, прелазили мостиће и мале тргове, обилазили цркве и палате. Нису се распитивали како се шта зове. Кад би пожелели да предахну, сели би у први кафе или у неку траторију, попили воћни сок, појели колач, испразнили бешику у тоалету. У то доба године Венеција је вероватно с најмање странаца, и то им је годило. Било је прохладно, али непрестано пешачење их је загревало. Повремено би се држали за руке, па чак и корачали обгрљени, размењивали су и топле пољупце. Укратко, упијали су Венецију, управо онако како су недељама пре доласка у њу сањарили да ће учинити. Гојку, који се родио на југу Србије, у Куршумлији, и још као дете упознао је Крушевац и Ниш, а у Београд се доселио после свршене средње школе, никад на памет није падало да размишља о месту где би волео да живи. Први пут му се то догодило кад су Анђелка и он прешли Риалто и нашли се у венецијанској шестини Дорсодуро. У један мах су се затекли на неком пустом невеликом тргу. Сви капци на околним прозорима били су затворени,

иако се још није било смркло. Све је око њих одисало на древно време. Ту је владала неизрецива тишина. Застали су на том тргу. Нису могли реч да изговоре. Онда је Гојко, рече, готово ускликнуо: *Не знам где ћу умреџи, али овде бих волео да живим*. Осетио је као да је тек ту, на том плочнику, окружен старим здањима, открио свој животни циљ. Анђелка је, међутим, само одмахивала главом и ћутала.

Те ноћи, у закупљеној соби, испружени на постељи, лагано су искапили целу боцу кјарета, лаког руменог вина, за које је на налепници писало да је из Вероне, и уз гутљаје се залагали хлебом, маслинкама и комадићима жутог сира. Потом су се разголитили. После десетак или петнаестак минута, док су га по целом телу обузимали жмарци и грч у малом стомаку почео да се развезује, Анђелка му прошапутала да не мора да га вади. Било је касно за то допуштење, јер је он већ био напољу и његово семе јој брзину по грудима све до њеног подбратак и испуни јој дубоки и широки пупак.

Није ми годило да слушам Гојкова поверавања баш толико интимна, али сам сматрао да није у реду ни да га прекидам. Нећу да кажем да нисам био заинтересован. У раној младости сам имао сличан случај, барем како ја на те ствари гледам, али с једним дрветом. Била је то топола у коју сам био лудо заљубљен. У башти, поред Старог Бегеја, између стабала трешања, кајсија, вишања, чак и једне смокве која није доносила плода, стојала је она и ја сам је посећивао скоро свако вече. И волео се с њом. Због те љубави бутине и удови су ми били одерани, али нисам марио. Настављао сам да се пењем на њу. Ни она се није жалила. Љубио сам је, миловао и гризао, и била ми је слатка. Звао сам је Пишкота. Она није тражила да је водим у Венецију, која се ионако темељи на тврђем дрвету, отпорнијем на воду и труљење. Није се жалила ни кад сам нашао другу љубав нити кад сам се из тог краја заувек одселио. Још и данас осећам извесну носталгију и страхујем да су је посекли или да је на неки други начин нема више. Може бити да су то биле само моје мушице од каквих многи болују кад је реч о љубави. Никако ништа настрано него сасвим нормално.

Анђелка му је одмах и казала зашто није морао да прекида нити брине. Мирно му је саопштила да је већ трећи месец у другом стању. Док је укочено лежао поред ње, недовољно присебан да је ма шта приупита, она га обавести да ће, дабоме, родити. У том тренутку није могао а да јој се не загледа очи. Њихова боја је, иначе, боја меда, али у тај час су наочиглед потамнеле. Пуниле су се сузама. Упркос сузама, осмехнула му се. Родиће!? То га је, верује, дотукло; осетио се некако издан. Осећао је да губи сваки значај у сопственим очима. Нека суштина, на коју никад до тада није обраћао пажњу, ветрила је из њега. Зар је он толики себичњак, питао се. Али, шта год да јесте, то јесте он и томе није могао да се одупре. Па шта је требало, рече, да каже? Ништа није ни рекао. Није имао снаге ни за једну једину реч, а још мање за *да* или *не*. Пре него што ће јој осмех ишчезнути с лица и сузе га сквасити, а она му окренути леђа, прошапутала је, али као да већ није говорила њему: „Шта мислиш да би требало да изаберем?“ Није разумео питање нити њену муку. Ионако је она већ изабрала. Бирала је по свом срцу.

Целу ту боговетну ноћ му сан није долазио на очи. Можда је и тренуо, али он се тога не сећа. Сутрадан, у само свитање, изишао је из куће. Сам. У глави му је звонило. Навукао је капуљачу. Киша је сипила, али зачудо улични плочник је био прекривен водом толиком да није дуго требало и ципеле су му биле потпуно навлажене. Могао је да осети да му стопала у њима већ шљапкају. Убрзо је схватио да би звона која су му тукла у глави ипак могла бити црквена звона. Док је ишао, звона су се све јаче чула. Пратио је тај звук и одједном се нашао испред Свете Марије Сладострасне са чијег су се звоника сливале те звучне бујице

и изнутра га потресале. Гацао је по води која му је допирала до чланака. У првој отвореној продавници купио је гумене чизме и чарапе. Продавачица је била понешто ужурбана. Спремала се да затвори радњу, а тек ју је била отворила. Киша је престала и у мозгу му је одлакнуло, као да су звона остала удаљенија, милосвучнија. Али воде по улицама је било напретек. Права мала поплава.

Не знам зашто, можда због свог летописног инстинкта или, вероватније, у притајеној жељи да га некако одвратим од наставка његовог приповедања о томе колико је био погођен вешћу да ће постати отац, што ме баш и није занимало, али запитао сам га памти ли датум. Слегнуо је раменима. „Требало би да је то свакако био фебруар, половина фебруара, јер смо из Београда пошли дванаестог.“

Гледао сам у Гојково лице. Било је некако убледело. Није био више зајапурен од успињања степеништем кад је долазио код мене. Лифтови су у згради, као што се свако мало догађа, били у квару. Подсетило ме је његово бескрвно лице на призор који је насликао Тинторето, мада ниједан видљиви знак није упућивао на слику. Мора да сам му у очима назрео нешто што је наликовало дародавчевом погледу упућеном малом Исусу на мајчиним коленима. Дете би десном ручицом да додирне дародавчево лице, а Богородица, с меланхоличним изразом, као да и не мари за поклониково присуство него напросто трпи ситуацију. Има ли уопште неке везе Тинторето с његовим венецијанским сазнањем да му је девојка трудна, питао сам Гојка, трудећи се да свој глас учиним сетним, као да мислим само на своју полуслепачку муку за коју сам оптуживао ни кривог ни дужног венецијанског мајстора из шеснаестог века. Па заправо нема, рекао је, осим што сам непрестано гледао да идем, кад год сам могао, уз канале, или оближњим улицицама, и тако сам, све време газећи по води, као да је у тај дан Венеција обележена дубоким воденим жигом, доспео до улице, назване Маварски насип, тик уз неки од канала, и пролазећи њоме, и даље сможден оним што ми је Анђа рекла, одједном застао код неких дрвених двокрилних врата, очигледно неупотребљаваних, и ту постојао прилично дуго, под надвратком, јер ми је требало да се мало приборем. Капија је имала на оба крила по зарђали звекир. Блесаво сам гледао у њих као да би нешто могли да ми одгонетну. Кад сам кренуо даље, осврнуо сам се на ту кућу у оранжној боји, са истрошеном фасадом од опека. Цигле су на том зиду било добрано олупане, или су их време и вода изгризле. На каменој плочи је писало да је то Тинторетова кућа. Није ми то ништа значило и наставио сам својим путем, никуда. Улица ме је одвела, преко једног канала, па преко другог, право до Цркве Мадоне од Воћњака. Не бих то знао да нисам прочитао. Заобишао сам цркву и недуго затим се нашао на обали лагуне. Опет киша. Најпре је ромињала. Онда је, као да су се море и небо удружили и подарили јој неочекивану снагу, кренула да веје у налетима, престајала би и поново почињала. Некако ме је тешила док сам је посматрао како пада по каналима. Капљицама је убадала површину воде. Ова се опирала, брзо зацељујући своје ранице. Била је то борба воде одозго против воде одоздо. Напослетку се дан донекле разведрио, остајући ипак облачан, суморан, киша је одустала да воду долива на воду и више уопште није падала. Најзад сам и ја одустао од ходања и укрцао се у вапорето на првом пристаништу на које сам наишао. Мора да је већ било подне, или тако некако. Нисам ни питао куда води линија тог воденог буса. Кад се данас осврнем, ево, после годину дана, чини ми се да никад нисам био дезоријентисанији него тада. Седео сам унутра, чела ослоњеног уз окно. Нисам ни у кога гледао, а путника није ни било много. Гледао сам лагуну. Врх Јадрана. Плићак дивљег Јадрана. Ипак, довољно дубок да му не досегнем дно ако бих скочио наглавце.

Дубина би могла бити два метра. Ветровито је и то читавам на морској површини. Сустигли смо три овеће црне лаковане гондоле. Да, биле су знатно веће од уобичајених. Искрсле су нагло однекуда из морске сумаглице. Деловале су ми утварно. Није било тешко погодити да је у питању нека сахрана. Прва гондола је била превозница мртве душе, али ма колико да је мртва, замишљао сам, мора да је оставила нешто од себе у вечности. Та помисао као да ми је олакшавала душу. Као да страх који ме је био обузео и није нека значајна ствар кад сте мртви. С бродића сам изишао на острвце за које се испоставило да је гробље. Вапорето је наставио даље, ваљда за Мурано, колико сам разумео. Био сам једини који је сишао. Нико се није попео. Разумљиво, јер од мртвих тог туробног дана нико није желео да васкрсне и устане из гроба.

Осмехнуо сам се на те Гојкове речи, које су говориле да није био баш у најмрачнијем расположењу.

Он је, рече, сачекао оне црне гондоле. Из прве су, уз једва чујни жамор, изнели ковчег и цвеће. Пратња је разговарала тихо, на енглеском. Умешао се у пратњу и тако ишао до капеле. Учинио му се да чује и руске речи. Гојко се потом на гробље запутио сам, остављајући мртвог у ковчегу и његове ожалашћене да се око сахране побрину сами, а да им он не смета. Они су били породица; он је био странац. Није то била његова жалост. Имао је он своју. Неколико часова је обилазио гробље, за које ће касније сазнати да се зове гробље Светог Михајла. Острвце је било такорећи правилни квадрат. Православци, католици, протестанти, сви су имали своју секцију на гробљу. Покојник с којим је у неку руку заједно ступио на то острвце мртвих, у гробље, био је, рецимо, опазио је док је смушен, казао је, ишао од гроба до гроба, па међу узиданим урнама, као да за неким трага а никог не налази, сахрањен у протестантској секцији.

Не, ипак не бих волео да будем тамо сахрањен, рекао је Гојко, а ја сам се понадао да ће тиме закључити. Преварио сам се. Продужио је, али видело се да му више није било стало до приче. Не бих волео да ме смрт нађе у Венецији. Још желим да живим тамо, можда баш зато што град тоне. Можда и не тоне него се лагуна диже. Лагуна плитка, али вода висока. И не заваравајмо се, подигао је глас, тамо као и свуда другде живот без свакога од нас није незамислив.

С вапорета у повратку, током свих тих пет-шест минута, нисам више гледао у воду лагуне него у Цркву Мадоне од Воћњака, јасно истакнуту на десној страни, док смо се примицали граду, који је, с мог места виђен, с палубе, попримио надреалан изглед. Купио сам потом чизме и за Анђелку – све њене мере, од ногу до грла, знам напамет – премда сам једва нашао где да јој их купим. Моје су биле црне као антрацит, њене ружичасте као магнолија. Допале су јој се толико да је у њима и спавала. Свако вече их је прала сапуном и брисала над умиваоником, па их назувала као да облачи спаваћицу. Нисмо више водили љубав, ниједном. Уместо љубави, непрестано је прелиставала неки плави водич. И тако би уснула, у чизмама, гола. Није ме сумњичаво запиткивала, чему је иначе склона, куд сам скитао без ње скоро читав дан. Одлучио сам да уопште не начињем питање њене трудноће. Правио сам се да за то и не знам, *нићи чуо нићи вигео*. Кад ме већ није питала, нисам јој ни објашњавао ни где сам све био. Не би ни било пријатно, мада нисам сујеверан, да јој кажем да сам био на Светом Михајлу, готово у пратњи незнаног покојника.

Већином смо ћутке крстарили градом. Ја нисам имао о чему да јој говорим. Она је избежавала да ми упуту реч, чак и онда кад бих видео да је нечим одушевљена и да би радо причала о овоме или ономе у том граду наред мора и свакаквих историја, чије су палате,

цркве, звоници, од којих су поједини имали и улогу лучких светионика, изграђени на дрвеним шиповима од велебитске смреке и јове или од ариша из сибирских тајги. Ипак, знао сам за чувену Санта Марију од Спаса, посматрао је дуго с друге стране Великог канала и хтео сам до ње. Запутили смо се тамо насипом уз обалу која гледа на острво Ђудека. Ишли смо у чизмама, по води. Никог на видику. Ускоро смо се, међутим, уз високи зид здања које је наликовало одбојној тврђави с низом прозорчића и где Анђелка није одолела да не промрмља *Болница за неизлечиве, бивша*, суочили с деоницом поплављеном водом знатно дубљом, можда до колена. Били смо присиљени да одустанемо и покушамо другим путем. После двочасовног лутања и кружења, доспели смо до те, како се говори, невиђене елеганције и лепоте. *Санта Марија дела Салуџе*. Узалуд. Нисмо могли унутра. Затворено због рестаурације. Недалеко одатле била је зато отворена галерија Пеги Гугенхајм. Зимско сунце је залазило. Сутон. А ми смо спали с ногу.

Висока вода која је плавила Венецију повукла се тек последњег дана нашег боравка. Трговине су прорадиле. Док је вода висока, продавнице су углавном затворене. Само су цркве и понеки бар и ресторан отворени. Барем, после оног погребног дана, киша више није падала. Нисам ништа купио осим малог слона од муранског стакла као притискач за хартију. Донећу га идући пут, да вам га поклоним. Анђелија је, наводно за наше домаћинство, купила гарнитуру плитких и дубоких тањира, с великим и малим зделама, украшених пругама управо, кад помислим, у боји Тинторетове куће. Тај пакет, нимало лак, морао сам, наравно, ја да шипчим по возовима довде, пазећи све време да се тањир не разбију. Погрешила је. Иако сам успешно сачувао тањире нетакнуте, нашег домаћинства нема нити ће га икад бити. Сад ме, с дететом, прогања, а ја јој дајем колико год могу, и скапавам. Хаос који је за мене, ето, почео у Венецији, постао је само јачи у Београду. Није извесно да ћу живети тамо, али предосећам да ћу овде умрети. Невоље се једноставно лепе за мене. Е, па крај. Договорили смо се.

Да, договорили смо се, рекао сам и ја. Он је у папирну марамицу громко издувао нос, пажљиво стрпао марамицу у џеп, као да је оставља за следеће прочишћавање носа, и дубоко удахнуо. Било ми је то тако необично да тешко да ћу икад заборавити.

* * *

Помислио сам, одмах после нашег већ тако давног првог сусрета, да он претерује у погледу својих невоља. Требало би да се покајем, јер истина је да његове невоље нису биле празна прича. Осим Анђелије, јурили су га и окорели зајмодавци, затим га је тражио војни одсек, као и психијатри из дневне болнице где је требало свакодневно да се појављује због терапије, а он је то, наравно, избегавао... Овако или онако, тако је почело моје редовно дружење с Гојком Чарапаном. Потрајало је до јула 1999. године, кад је он ненадано ишчезао из мог живота, и то после свега што сам учинио за њега, истина све уверенији да је он рођен за свакакве недаће, које су ми, признајем, умеле да изгледају подједнако тужне и смешне, о чему ћу други пут. У међувремену радозналост ми није дала мира, па сам, да се разгалим, покушао да решим загонетку из Гојковог приповедања о сахрани на којој се он нехотице или можда, ко зна, судбински нашао. Претпостављао сам да би то за мене морала бити нерешива загонетка и баш зато ме је мамило да јој се колико-толико посветим. На прву нит решења налетео сам, годину и по дана касније, готово случајно. Остало се само размотало.

Поткрај зиме читао сам песму која је почињала речима *За Саву, Драву и Мораву / За Лаву, за Дунав, За Влџаву / За реке које оличавају слободу / За нашу срамошћу, за вашу славу...* Написао ју је Јосиф Бродски кога сам лично упознао, у јесен 1988, у Београду. Упознао сам га, а да му се нисам ни представио. Уосталом, шта је име? Значи нам нешто изјутра кад се пробудимо, али увече је већ изанђала ствар. Тада сам пушио као смук. После књижевне вечери, пошто је уочио да сам одмах, устајући, недалеко од места где је он седео, запалио цигарету, хтео је да ми приђе, али су му се многи обраћали, и тако је дошао до мене тек после пет-шест минута. „Можемо ли заједно по једну“, запитао ме је на руском, „иако ја баш не бих смео“, и махинално се десном руком додирнуо по грудима, као да би да се увери да му је срце на месту. Није био надмен, иако му је глас звучао ауторитативно. Мора да је осетио извесну блискост према незнаци, очигледно махнитом пушачу, какав је, изгледа, био и он сам. „Зашто не“, одвратио сам на енглеском. Извадио је пакло мерита. Кутија је била златаста, и знао сам да је то *merit light*. Понудио ме је и ја сам узео једну. Први пут сам пушио ту врсту. Повукао сам дим и рекао да је укус језерски. „Да, баш језерски, с тим да је то језеро залеђено“, рекао је он такође на енглеском. Пођутао је тренутак, удахнуо и даметнуо: „Дишемо и растапамо тај лед, дишемо и кркљамо.“ Он кашљуцну и ми се, у исти мах, насмејасмо. Био је обдарен да за секунду пређе огромну раздаљину која га је делила од другог и провали лед између нас. После два или три дима угасио је своју цигарету. И то су биле једине речи, уз неколико уздаха и издаха, ако занемаримо кашљуцање, које смо разменили, јер је већ морао да одговара на питања других који су се окупили око њега. Свак са својим глечером у грудима и с надом у очима у топле струје које је песник кадар да покрене у нама. Нисам успео ни да га замолим да ми потпише примерак збирке његових преведених песама, *Сџаница у џусџињи*, који сам био понео са собом, нити да му кажем да је та књига била једна од оаза у мојој београдској пустињи. Али, нисам због тог сусрета читао песму. Бродски нема много песама на политичке теме. А ова, из 1968, кад су Совјети ушли у Праг, непрестано ме је изазивала да сазнам на коју се Мораву у њој мисли. На ону која протиче кроз Србију или ону која, до Дунава, тече кроз тадашњу Чехословачку? Песник је несумњиво знао за обе; као рођени изгнаник морао је бити страсни картограф. Волео бих да је српска, али бојим се да није. Разлог мог читања био је заправо у мом покушају да саберем књижевне одјеке Прашког пролећа и сместим их у видокруг модерне историје. Пошто ме је Морава копкала, бацио сам се на биографију Бродског, а онда сам, претражујући, доспео до – смрти. Одједном ми је синило. Бродски је, кад га је срце коначно издало, умро 1996. године, концем јануара, у Њујорку. Сахрањен је на католичком гробљу на Менхетну. Отприлике или чак тачно годину дана доцније поново је сахрањен, али у Венецији, на протестантском гробљу. Према мени, незнани покојник Гојка Чарапана, у чијој је сахрани на острвцету Сан Микеле околишно учествовао стицајем околности, изазваним чињеницом и уобичајеном причом да му је девојка, с лепим именом Анђелија Подбрег, увелико трудна, могао је бити само Бродски. То је непобитно, рекао сам себи. Томе је, у моме духу, чудно доприносила и подударност да се Чарапан родио управо у оном октобарском дану, премда двадесет година раније, кад је Бродски био у Београду и ја слушао песникове уздахе и издахе који су слутили на умирање. Био је опседнут смрћу. Двапут је сахрањиван, али је, као и многи од нас, у животу умирао више пута. И ја, у мојим годинама, често стрепим од блиске смрти, и ту стрепњу лечим незнањем: никад не знам за кад ми је заказан тај последњи сусрет. А ко и зна? Више се плашим лечења него смрти.

Кад је Гојко, као и сваке недеље, сваког петка предвече, свратио до мене, нисам му ништа рекао о томе чију је сахрану видео у Венецији. Донео ми је диск, али и на папиру одштампани наставак мог обимног рада о Фушеу, део који је стигао да прекуца од прошлог петка, а ја сам му предао исправљени део од прошле недеље. Избројао сам странице и избројао му новац за урађени део и додао му преко тога. Погледао је кроз прозор на улици, гледао је низ улицу и уз улицу, говорећи да мора одмах да иде и да долази у петак. Према договору и како смо уобичајили наше сусрете. Најчешће се не задржава дуго код мене. Увек проверава улицу да ли га неко кришом следи или му је поставио заседу. Звера око себе попут вечитог бегунца. Погледао сам га и очински потапшао по рамену. И он је мене погледао, у очи, донекле подсмешљиво. Коса му је била куштрава, замршена, одавно није осетила чешаљ нити видеела фризера. Бродски би волео да је такав био међу његовим последњим пратиоцима. Ако је некако, у ковчегу, знао да је Гојко ту, да га чека на пристаништу, под једном од три аркаде гробљанског улаза, спутивши капуљачу на јакни, мора да се сажалио на њега. Покиснуо, помало смрзнут, унезверених очију, а онда и у новим гуменим чизмама. Пљунута прилика очајника. Такве фигуре су привлачиле песника, јер као да нису умеле да дишу, нису успевале да се определе ко су. Насмејао сам се док је Гојко лагано и с највећом пажњом притварао врата стана за собом. Ломљива душа коју вест о очекиваној беби може да нокаутира, јер никако не успева да предвиди шта га вреба у следећем тренутку. Баш тако ми је изгледао и поклоник са београдске Тинторетове слике Мадоне с малим Исусом.

Пошто је Гојко отишао и ја му махнуо кроз прозор, што он неће видети, за њим су код мене и даље остали Венеција, смрт и Бродски.

Без икакве сумње, Венеција, куда је поново отпутовао после Београда, за Бродског није била место као ма које друго. Још у Русији жудећи за њим, видећи га на старим фотографијама и разгледницама, претворио га је, већ кад се први пут најзад нашао у њему, у своје место, у једно од крунских места својих надахнућа, укратко, у уточиште елегичног духа који је свагда неговао у себи. Разумљиво је онда што му се стално враћао, седам или осам пута, никад га се не заситивши. По свему му је било извор живота, али због тога не мање или чак управо због тога било је и место неизлечивости. Испуњавало га је животом и истовремено доводило тик пред капију смрти.

Гледајући неки филм чија се радња одиграва у Венецији којом хара куга, Бродски би осетио чежњу да буде смртно болестан баш у Венецији. И сваки пут кад би боравио у Венецији, осетио би поново ту чежњу или макар њену сенку. Да умремо, од природних узрока, онда кад желимо, нисмо способни. Уместо тога, могао бих, мислио је Бродски, да купим неки zgodни мали пиштољ и просвирам себи мозак. Изгледа да је смрт била оно што га је непрестано позивало да долази у Венецију. Сан, *савршено декадентни сан*, пише он, да умре тамо, није му се испунио. Али, породица је учинила да тамо буде сахрањен. Пре тога је, знамо, ископан из њујоршког гроба.

У Венецији се, пише у *Воденом жију*, насталом само годину дана после Београда, Бродски осећао као мачка:

„Дан је био топао, сунчан, небо плаво, све је било дивно. А ја, леђима окренут према Насипу и острвцу Сан Микеле, уз зид болнице [то је болница *Јован и Павле*, чију фасаду Бродски обожава], готово га чешући левим раменом и жмиркајући на сунцу, одједном сам осетио: ја сам мачка. Мачка која се управо дочепала рибе. Да ми се било ко у том трену обратио, ја бих замјаукао. Био сам апсолутно, животињски срећан.“

Волео је мачке. Његови најбољи фотографски портрети приказују га с мачком у наручју. Мачка је мали лав. Нема једне једине кретње код мачке, а да није љупка. У руском језику мачкама се често надевају имена у којима је глас *с*. Верује се да тај глас мачке воле. Зато је својој америчкој мачки дао име Мисисипи и тепао јој је *mississippi*. Кад су га питали шта би волео да буде, ако се поново роди. Рекао је, дабоме, *мачка*. И ако би имао девет живота, увек би био мачка. Али, чини ми се да су више у праву они који тврде да и мачка, као и људи, живи само једном. Смрт мачку заскаче онако како она заскаче рибу, с тим што смрт нема бркове, невидљива је и свуда присутна попут Свемогућег, у кога ја нити верујем нити не верујем. Ограничења су наша несавладива. Не допуштају нам да непобитно докажемо постојање, као што нам не допуштају ни да докажемо непостојање. Бродски је био такав, агностик. Али и агностици деле с верницима уверење да живот нема смисла без љубави. У песми „Сахрана Бобоа“, Бобо би могао бити лептир, онај лепокрили, звани адмирал, који скончава прободен чиодом. Поузданије је да је био песникова мачка, једна од његових мачака. Али, у Венецији, и он је био мачка. У песми Бродски говори о сахрани мачке, али као да говори и о својој сахрани. Говори можда иронично. Говори с љубављу и ниоткуда. Пише да говори као нови Данте.

А ја пишем према несигурном сећању. Бобо је мртав. Не скидајте шешир. Утехе нема. Кад смо мртви, само сањамо да смо мртви, с тим што је тај сан истинит. Кад Бобоа нема, снови сугеришу реалност. Празнина прати смрт. Јесмо све, а кад смо мртви постали смо ништа. Налазимо се на планети празнине. На њој је хоризонт оштар као нож. На њој је све налик паклу. У том паклу недостаје једна реч. Да ли смо то ми, на том празном месту, да ли смо та реч која недостаје? Онда дође нови песник и исписује ту реч. Бродски је у потрази за оним који ће попунити то празно место које у стварности остаје за оним ко је мртав. У ствари, та празна места која нам наши мртви завештавају јесу вечита.

Чарапан би, према мени, заиста морао бити срећан што га је једна од његових невоља, онаквог у мокрој одећи, нагнала да буде на венецијанској сахрани. Треба да је памти. И та сахрана је једна од песама Јосифа Бродског, чак и ако узмемо да је ненаписана. Али, ја му то никад нећу рећи. Можда ће једном сам то сазнати. Можда је то већ и сазнао, али се за рекао, нелогичан какав је често, да то ником не открива.